

اربعین

• ویژه‌نامه اربعین • حضرت اباعبدالله الحسین (ع) | شماره چهارم
• هفته‌نامه افق حوزه • شماره ۸۱۱
• دوشنبه ۲۹ مرداد ۱۴۰۳ | ۱۴ صفر ۱۴۴۶

گوهرهای معرفت در زیارت‌نامه اربعین

حجت‌الاسلام والمسلمین محمد جعفر طبعی، استاد حوزه و دانشگاه

بیستم ماه صفر مصادف است با اربعین حسینی؛ چهلمین روز شهادت سیدالشهدا که خود و خاندانش را فدای دین خدا کرد و رضای او را بر همه چیز برگزید. بدون تردید اگر در سال ۶۱ هجری واقعه بی‌ظنیر کربلا به وجود نمی‌آمد انسانیت و بشریت در زیر یوغ بنی امیه باقی می‌ماند؛ لذا قیام امام حسین (ع) و یارانش بود که دودمان کثیف بنی امیه را تا ابد به زباله دان تاریخ سپرد. از این روی در احادیث فراوانی از امامان معصوم (ع) در این روز به قرانت زیارت اربعین سفارش شده است؛ و در حدیثی، یکی از نشانه‌های مؤمن شمرده شده است.

در این زیارت‌نامه فرازهای بسیار مهم و تکان دهنده وجود دارد که در این مقاله کوتاه به برخی از آنها به طور فشرده اشاره می‌کنیم. ابتدای این زیارت‌نامه با چهار سلام بر آن حضرت آغاز می‌شود:

السَّلَامُ عَلَىٰ وَلىِّ اللَّهِ وَخِيَرَةِ السَّلَامِ عَلَىٰ خَلِيْلِ اللَّهِ وَنَجِيْبِهِ السَّلَامُ عَلَىٰ صَفِيِّ اللَّهِ وَابْنِ صَفِيَّتِهِ السَّلَامُ عَلَىٰ الْحُسَيْنِ الْمَظْلُوْمِ الشَّهِيدِ. امام هم ولی الله و هم خلیل الله و هم صفی الله و هم مظلوم و شهید شمرده شده است. هر کدام از این واژه‌ها نیاز به توضیح و شرح دارد که توضیح مبسوط آنها از حوصله این مقاله خارج است.

• ۱. دارنده مواریت انبیا

امام جعفر صادق (ع) از جدش با عبارت «وَأَعْظَمَتْهُ مَوَارِيْتُ الْأَنْبِيَاءِ» یاد کرده است. امام هرگز در کلماتش غلو وجود ندارد و هر آنچه بیان می‌کند مطابق واقع است. امام را باید امام توصیف کند و غیر امام محال است بتواند به کنه و جوهره امام برسد. این عبارت یعنی هر آنچه خداوند به همه انبیا از جمله انبیا اولوالعزم داده در وجود سالار شهیدان جمع شده است. و هر آنچه به نبی خاتم داده در امام (ع) تبلور پیدا کرده و جوهره همه انبیای الهی در حسین (ع) است.

• ۲. مظلومیت امام حسین (ع)

در زیارت‌نامه اربعین امام جعفر صادق (ع) از جد مظلومش این تعبیر را دارند: «السَّلَامُ عَلَىٰ الْحُسَيْنِ الْمَظْلُوْمِ الشَّهِيدِ» البته واژه مظلومیت به همه امامان معصوم اطلاق شده است. روایت رسول خدا هم به این مظلومیت اشاره می‌کند که آری به خدا سوگند که در آن زمان من و علی و فاطمه و حسن و حسین و نه امام از اولاد حسین که همه مظلوم اهل بیت من بودند همه یک جا جمع خواهیم بود. (بخارالانوار جلد ۲۵ صفحه ۷)

بدون هیچ شکی رسول خدا و ائمه (ع) عنایت و ویژه‌ای به مظلومیت سیدالشهدا (ع) داشتند و به این مظلومیت در قالب اشک و عزاداری تحقق می‌بخشند.

مظلومیت امام (ع) در قرآن

امام جعفر صادق (ع) در ذیل آیه «مَنْ قَبِلَ مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِرِوَيْهِ سُلْطٰنًا» (سوره اسرا، آیه ۲۳) این مظلومیت را به امام حسین (ع) نسبت داده است.

• ۴. تقدیم خون قلب جهت هدایت انسانیت

امام جعفر صادق (ع) درباره سیدالشهدا (ع) فرمود: «وَيَذَلُّ مَهْجَتَهُ فَيْكَ لَيْسَتْ بِيَقْدَ عِبَادِكَ مِنَ الْجَهَالَةِ» او بذل جان کرد در راه تو تا بندگان را از جهالت و گمراهی نجات بخشد.

نکات موجود در این فراز:

چند مطلب مهم در این بیان نورانی امام صادق (ع) درباره جدش وجود دارد:

۱. واژه بذل: که در لغت این‌گونه تفسیر شده که انسان چیزی را با رضایت کامل بدهد. این منظور در توضیح این واژه می‌گردد: هر کسی با طیب خاطر خود چیزی را بذل کند و بدهد (لسان‌اللسان، ج ۱، ص ۷۲) یعنی سیدالشهدا (ع) روز عاشورا آنچه را داشت در طبق اخلاص قرار داد و در راه خدا فدا کرد.

۲. واژه مهج: این منظور این کلمه را به خون قلب تفسیر کرده و گفته است: مهج خون قلب انسان است و گفته شده چیز خالص است یعنی سیدالشهدا (ع) خون قلب خود را خالصانه در راه خدا داد.

۳. نجات بشریت: این خون قلب را امام حسین (ع) در روز عاشورا خالصانه در راه خدا داد تا بشریت و انسانیت را از گمراهی و ضلالت نجات بخشد.

واقعا اگر این خون در روز عاشورا بر روی زمین کربلا ریخته نمی‌شد بشریت تا روز قیامت در دامن بنی امیه بود پس نجات مسلمان‌ها به برکت خون سیدالشهدا (ع) است.

۴. جهاد در راه خدا: فراز دیگر زیارت اربعین از قول امام جعفر صادق (ع) این است که فرمود: «فَجَاهَدَهُ فَيْكَ صَابِرًا مُخْتَبِرًا حَتَّىٰ شَفِكَ فِي طَاعَتِكَ كُمُهُ» به دو ویژگی امام اشاره می‌کنند: ۱. جهاد در راه خدا؛ ۲. ریخته شدن خون در راه اطاعت خدا.

این یعنی تنها جهادی ارزش دارد که پایه و اساس آن خدا باشد و این سر جاودانگی نهضت حسینی است. حضرت در قیام عاشورا هرگز به دنبال نتیجه کار نبود بلکه به دنبال انجام وظیفه بود. هنگامی که این وظیفه اساسش توحید الهی باشد، نتیجه‌اش می‌شود بقا تا روز قیامت. نکته دوم در این فراز اطاعت محض صاحب نهضت است. این خون پاک، تنها در راه انجام اطاعت الهی روی زمین ریخته شد. مهم‌ترین درسی که می‌توان از این فراز گرفت این است که کارهای انسان در زندگی باید صبغه الهی داشته باشد و الا مصداق «کالزبد بذهب جفاه» می‌شود یعنی همچون کف روی آب ناپدید می‌شود.

۵. نسل امامت از امام حسین (ع) است: امام (ع) می‌فرماید: «وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَيْمَةَ مِنْ وَرَثَتِي» یعنی حجت خدا شهادت می‌دهد که خداوند عزوجل نه تن از امامان را از نسل و صلب سیدالشهدا (ع) قرار داده است. مرحوم شیخ طوسی متوفی ۴۶۰ در کتاب الامالی جلد ۱ صفحه

امام جعفر صادق (ع) از جدش

با عبارت «وَأَعْظَمَتْهُ مَوَارِيْتُ الْأَنْبِيَاءِ» یاد کرده است.

امام هرگز در کلماتش غلو وجود ندارد

و هر آنچه بیان می‌کند مطابق واقع است.

امام را باید امام توصیف کند و غیر امام محال است

بتواند به کنه و جوهره امام برسد.

این عبارت یعنی هر آنچه خداوند

به همه انبیا از جمله انبیا اولوالعزم داده

در وجود سالار شهیدان جمع شده است.

و هر آنچه به نبی خاتم داده در امام (ع) تبلور پیدا کرده

و جوهره همه انبیای الهی در حسین (ع) است.

۳۱۷ با سندی از محمد بن مسلم روایت نقل کرده که از امام باقر و صادق (ع) شنیدم که فرمود: خداوند نه عوض شهادت امام حسین امامت را در نسل و ذریه او قرار داد و شفا را در تربت او نهاد و اجابت دعا را نزد قبر او مقدر کرد و پیوسته زائران در حال رفت و آمد برای زیارت او هستند. محمد بن مسلم به امام صادق (ع) عرض کرد: آثار این جلالت و شکوه به واسطه امام حسین (ع) به دیگران می‌رسد اما چه اثری برای خود امام حسین دارد؟ حضرت فرمود: خداوند او را به نبی مکرم اسلام ملحق نمود پس درجه و منزلت او همانند جایگاه رسول خدا است.

مرحوم خزاز قمی متوفی قرن چهارم در کتاب کفایة الاثر روایات بسیاری را از پیغمبر اکرم نقل کرده که خداوند نه امام را از نسل امام حسین (ع) قرار داده از جمله آنها این روایت است: روایتی را مسند از سلمان فارسی نقل کرده که گفت: بر رسول خدا وارد شدم دیدم حسین بر زانوی آن حضرت نشسته و صورت او را بوسه می‌زند و می‌گوید: تو بزرگ و پسر یک شخصیت بزرگ هستی، تو امام و پسر امام هستی، تو پدر ائمه هستی، تو حجت خدا و پسر حجت خدا و پدر حجت‌های الهی هستی، نه حجت الهی از صلب تو است و نهمین آنها همان قائم (موعود آخر الزمان) است.

در این یادداشت آمده است:

«در وهله نخست باید اذعان نمود از گذشته دور تا زمان حاضر هر زمان که شیعیان فرصتی پیدا می‌کردند، روز اربعین حسینی را به کربلا می‌رفتند و با شور و هیجان و اخلاص، آن حضرت را زیارت می‌نمودند. در طول این سال‌ها نیز میلیون‌ها عاشق دلسوخته اربعین را به کربلا می‌روند و شهیدان کربلا را زیارت می‌کنند.»

به یقین مراسم با عظمت حسینی از افضل شعائر اسلامی است که از ائمه اهلبیت علیهم‌السلام به ما رسیده است و شاید هنوز رود است که ما عظمت قیام امام حسین علیه‌السلام را درک کنیم و به عمق آن برسیم. از این رو شاخصه وجودی اربعین را می‌توان در نقش بسیار مهمی که شهادت امام حسین علیه السلام در پناه اسلام ایفا نمود و همچنین مصائب عظیم آن حضرت جستجو نمود. به نحوی که زیارت اربعین تنها در مورد امام حسین علیه‌السلام وارد شده، و برای سایر معصومین علیهم‌السلام زیارت اربعین وجود ندارد.^۱

بی شک جاذبه مراسم اربعین به قدری است که هر سال بزرگترین اجتماع زائران حسینی در اربعین در تاریخ کربلا ثبت می‌گردد، آن هم با پای پیاده و نیز در میان همه خطرات احتمالی که زائران حسینی را تهدید می‌کند.^۲ لیکن سوگوران حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام از نجف و دیگر نقاط با پای پیاده به سمت کربلا می‌روند و حرکت هستند و غوغای عجیبی را به پا کرده‌اند که باید این ظرفیت عظیم فرهنگی و دینی را حفظ نمود.^۳

• تبیین فلسفه وجودی زیارت اربعین

گفتنی است از جمله سنت‌های مهم روز بیستم صفر یعنی روز اربعین حسینی زیارت اربعین امام حسین علیه‌السلام است.^۴ به نحوی که امام حسن عسکری علیه‌السلام، زیارت اربعین (امام حسین علیه‌السلام) را به عنوان یکی از نشانه‌ها و علائم فرد مؤمن برشمرده است و برای این روز زیارت مخصوصی از امام صادق علیه‌السلام نیز نقل شده است.^۵

مرحوم علامه مجلسی در زاد المعاد می‌نویسد: «چون جابر که از بزرگان صحابه بود، اساس این کار را گذاشت، می‌تواند دلیل فضیلت زیارت آن حضرت در این روز شده باشد» لیکن با این حال، احتمال می‌دهد وجوه دیگری داشته باشد که بر ما مخفی است.^۶

به نظر می‌رسد نمی‌توان اهتمام ویژه ائمه اطهار علیهم‌السلام نسبت به زیارت اربعین را به صرف زیارت آن حضرت از سوی جابر بن عبدالله انصاری در اربعین مورد نظر قرار داد، به ویژه آنکه زیارت اربعین اختصاص به امام حسین علیه‌السلام دارد و درباره هیچ یک از دیگر معصومان چنین زیارتی وارد نشده است.^۷ بلکه همانطور که دانشمند بزرگ و محقق شهیر ابوریحان بیرونی گفته است: «وَفِي الْعُسْرَيْنِ رُزُّ رَأْسِ الْاَحْسَنِ علیه‌السلام إِلَى جُنَّتِهِ حَتَّى دَفَنَ مَعَ جُنَّتِهِ، وَ فِيهِ زِيَارَةُ الرَّبِّعَيْنِ؛ در بیستم صفر سفر مطهر امام حسین علیه‌السلام به پیکرش بازگردانده شد و همراه آن به خاک سپرده شد و در همین روز زیارت اربعین وارد شده است.»^۸

هم چنین علامه مجلسی رحمته‌الله در زاد المعاد می‌نویسد: «مشهور آن است که سبب تأکید زیارت آن حضرت در این روز، آن است که امام زین العابدین علیه‌السلام با سایر اهل بیت در این روز بعد از مراجعت از شام به کربلا معنی وارد شدند و سرهای مطهر شهداء را به بدن‌های ایشان ملحق کردند.»^۹ بنابراین زیارت اربعین پس از الحاق سر آن حضرت به بدنش در روز بیستم صفر سنت گردید، در نتیجه و با توجه به این نکته که اربعین فی حدّ نفسه امتیازی ندارد، آن گونه که شب‌های جمعه و نیمه شعبان و لیالی قدر و عیدتین و عرفه، بر سایر ایام و لیالی امتیاز دارند، باید در اربعین امام حسین علیه‌السلام حادثه ویژه‌ای اتفاق افتاده باشد که آن را از سایر روزهای قبل و بعدش ممتاز ساخته باشد و این جز با الحاق سرهای شهداء به بدن‌هایشان و زیارت قبور شهداء توسط امام سجاد علیه‌السلام و کاروان همراه، نمی‌تواند باشد. لذا فلسفه وجودی اهمیت زیارت اربعین به سبب الحاق سرهای شهداء در این روز توسط امام سجاد علیه‌السلام و زیارت آن قبور پاک، توسط امام علیه‌السلام و کاروان حرم حسینی در اربعین است.^{۱۰}

• اهمیت پیاده‌روی اربعین

شاید برخی این پرسش را مطرح می‌کنند که با وجود تعدد وسائل نقلیه برای جابه‌جایی آسان، چرا زائرین مایل هستند برای زیارت امام حسین علیه‌السلام به ویژه در موسم اربعین، رنج پیاده‌روی برای زیارت حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام را به جان بخردند و این مسیر طولانی را با پای پیاده طی کنند؟^{۱۱} در پاسخ باید گفت: پیاده‌روی روز اربعین از سوی زائران حسینی در نوع خود به عنوان ابراز عظمت امام حسین علیه‌السلام مطرح است؛ زیرا عیناً در روایات و سیره ائمه اطهار بر سنت پیاده‌روی به ویژه برای زیارت امام حسین علیه‌السلام و امام رضا علیه‌السلام تأکید و تصریح شده است.^{۱۲} امامان معصومین علیهم‌السلام پیاده از مدینه به سمت مکه حرکت می‌کردند به نحوی که امام سجاد ۲۵ مرتبه با پای پیاده به زیارت خانه خدا رفتند.^{۱۳}

نکته مهم در سیره ائمه اطهار علیهم‌السلام این است که برخی اوقات مرکب هم به همراه خود می‌بردند که در وهله نخست اگر در اثنای مسیر، ضعف و ناتوانی بر آنها مستولی گردید بتوانند از آن استفاده نمایند، لیکن نکته کلیدی در به همراه داشتن مرکب و در عین حال پیاده‌روی برای زیارت این است که می‌خواهند بگویند فلسفه پیاده‌روی معلول بی‌مرکبی نیست، بلکه

از سوی آیت الله العظمی مکارم شیرازی تبیین گردید

راهپیمایی اربعین

اهمیت و شاخصه‌های راهبردی

اربعین امام حسین علیه‌السلام به عنوان یک رویداد مذهبی و فرهنگی، هر ساله با شکوه و عظمت خاصی برگزار می‌شود و به نوعی گنجینه‌ای از معانی و آموزه‌های دینی را به نمایش می‌گذارد. این روز، یادآور فداکاری‌های امام حسین علیه‌السلام و یارانش در واقعه عاشورا است و به تدریج ابعاد جدیدی از آن کشف می‌شود. این تجمع عظیم، نه تنها نماد همبستگی مسلمانان و پیروان اهل بیت علیهم‌السلام است، بلکه به یک مسئله اجتماعی و جهانی تبدیل شده که آثار و دستاوردهای بسیاری دارد. اربعین به عنوان یک گنج، هر ساله با حضور میلیون‌ها زائران از نقاط مختلف جهان، عمق عشق و ارادت به اهل بیت علیهم‌السلام را به نمایش می‌گذارد و به تقویت هویت شیعه و ترویج فرهنگ ایثار و فداکاری کمک می‌کند. این رویداد نه تنها به تقویت روحیه مسلمانان می‌انجامد، بلکه فرصتی برای اطلاع‌رسانی به تمام دنیا درباره پیام‌های امام حسین علیه‌السلام و آموزه‌های عاشورا فراهم می‌آورد. به همین دلیل، اربعین امام حسین علیه‌السلام به عنوان گنجینه‌ای که هر ساله مقداری از آن کشف می‌شود، باید قدر آن دانسته شده و به جهانیان معرفی گردد. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله مکارم شیرازی در قالب یادداشتی مهمترین مولفه‌ها و شاخصه‌های راهبردی راهپیمایی عظیم روز اربعین حسینی از منظر این مرجع تقلید را منتشر نموده است که بدین شرح می‌باشد.

پیاده‌روی علیرغم مهیا بودن مرکب، برای پاس‌داشت عظمت و احترام امام حسین علیه‌السلام صورت می‌گیرد.^۱ لذا پیاده‌روی اربعین به نوبه خود به عنوان اظهار عظمت و تجلیل از مقام شامخ ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام است.^۲ هم چنین در تبیین دیگر ابعاد اهمیت پیاده‌روی برای زیارت اربعین حسینی باید گفت آن تأثیری که در این پیاده‌روی هست، در زیارت معمولی نیست. انسان یک حال و هوایی دیگری پیدا می‌کند. تا دم نرود، توجه پیدا نمی‌کند؛ انسان یک حال و هوای دیگری پیدا می‌کند. یک شور و نشاط و یک عشق دیگری پیدا می‌کند.^۳

آثار و برکاتی که از زیارت معمولی حاصل می‌شود، ارزشمند است. خب می‌رود زیارت می‌کند، به‌جای دو روز، سه روز چهار روز زیارت می‌کند، تکرار زیارت؛ اما این (پیاده‌روی) یک خاطره‌ای می‌شود برای تمام عمر. اصلاً در موقع راه رفتن وقتی به آن سمت می‌رود، به نوعی در پی خودسازی است. غیر از بحث‌هایی که در طول راه می‌شود، شب‌هایی که مستقر می‌شوند و صحبت‌هایی که می‌شود، اصلاً خود این یک تأثیر در خودسازی دارد.^۴

وقتی ما مشرف در نجف بودیم و درس می‌خواندیم طلاب، علما، و مراجع در ایام مخصوصی؛ اربعین یا غیر اربعین، پیاده به کربلا می‌رفتند. لذا با پای برهنه می‌رفتیم و خوارها هم در پایمان می‌رفت و خوارها را هم قبول می‌کردیم؛ «در بیابان گر به شوق کعبه خواهی زد قدم سزانش هاگر کند خوار مغیلان، غم مخور.»^۵

• شکوه اربعین حسینی؛ عظمت جهانی آموزه‌های شیعی

باید اذعان نمود از آنجا که جریان کربلا و قیام عاشورای امام حسین علیه‌السلام موضوعی است که هر چه از آن می‌گذرد بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد و کهنه نمی‌شود و از یادها نمی‌رود، لذا مراسم اربعین به عنوان مراسمی خاص مورد توجه همگان قرار گرفته است به نحوی که بدون تبلیغ هر سال باشکوه‌تر برگزار می‌شود.^۶

لذا به جرأت می‌توان مدعی گردید اجتماع بسیار گسترده در این روز که

به سوی مرقد ائمه علیهم‌السلام به عراق می‌آیند به نیروهای مردمی عراق می‌پیوندند و ارتش شجاع آن را یاری می‌دهند.^۷ لذا جوانان عاشق اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام باید آمادگی خود را حفظ کنند و در صورت لزوم و درخواست دولت عراق به آنها بپیوندند.^۸ زیرا شیعیان با بهره‌گیری از تجمع عظیم روز اربعین مقابل دشمنان ایستادگی کرده و آن‌ها را مات و مبهوت می‌کنند.^۹ و یقیناً چنین حرکت با عظمت و باشکوهی، رعب و وحشت در دل دشمنان اسلام و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام می‌اندازد و بدخواهان متوجه می‌شوند که نمی‌توانند عشق به حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام را از دل‌ها بیرون کنند.^{۱۰}

• راهپیمایی اربعین؛ ظرفیتی عظیم در تحقق رویکردهای فرهنگی

بی‌شک باید از نعمت بزرگ راهپیمایی اربعین بهره‌برداری‌های گوناگونی کرد، از این رو افزون بر کارهای ثواب باید فعالیت‌های فرهنگی مطلوب و مؤثر نیز صورت گیرد، لذا هرچه می‌توان باید خدمات را بهتر، شایسته‌تر و بدون آسیب ارائه نمود.^{۱۱}

از آنجا که خدمت به زوار، خدمت به امام حسین علیه‌السلام است، از این رو این حرکت باید نتایج فرهنگی نیز داشته باشد که بسیار اثرگذار است؛ متأسفانه برخی زیارت می‌روند اما نماز نمی‌خوانند.^{۱۲} لذا فریضه الهی امر به معروف و نهی از منکر بین شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی مراسم اربعین نشر داده شود، نصب پلاکاردهایی در زمینه نماز و حجاب در طول مسیر و مسائلی از این دست نتایج ارزشمند فرهنگی را از تجمع عظیم زائران اربعین حسینی را به همراه خواهد داشت.^{۱۳}

• تقویت کبان شیعه در گرو تبیین رسانه‌ای تجمع عظیم اربعین

بدیهی است اربعین امام حسین علیه‌السلام همانند گنج بوده که هر ساله مقداری از آن کشف می‌شود و باید قدر این گنج را دانست، باید به تمام دنیا اطلاع‌رسانی گردد که تجمع عظیم اربعین برای عاشقان اهل بیت علیهم‌السلام است؛ این تجمع عظیم بسیار مهم بوده و کبان شیعه را تقویت و تثبیت می‌کند.^{۱۴} زیرا هر ساله با تجمع عظیم اربعین خون تازه‌ای در رگ‌های شیعه جریان پیدا می‌کند، چنین تجمعی در طول تاریخ سابقه ندارد و از نظر زمان و مکان منحصر به فرد است.^{۱۵}

لذا انجام راهپیمایی اربعین حسینی در دنیا مورد توجه قرار خواهد گرفت و تبلیغ بسیار خوبی برای عالم تشیع و عالم اسلام خواهد بود و همه جهانیان به خوبی مشاهده خواهند کرد که شیعیان این چنین مقتدایی دارند. از این رو پیاده‌روی اربعین را باید به عنوان یکی از مبلغ‌های استراتژیک اسلام مورد اشاره قرار داد.^{۱۶}

• پی‌نوشت‌ها

- ۱- عاشورا ریشه‌ها، انگیزه‌ها، رویدادها، پیامدها؛ ص ۶۳۳.
- ۲- احکام عزاداری؛ ص ۱۲۲.
- ۳- احکام عزاداری؛ ص ۱۱۷.
- ۴- اهداف پیام حسینی؛ ص ۷۳.
- ۵- احکام عزاداری؛ ص ۱۴۴.
- ۶- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، جلسه درس خارج فقه، ۱۳۹۲/۰۹/۱۹.
- ۷- عاشورا ریشه‌ها، انگیزه‌ها، رویدادها، پیامدها؛ ص ۶۳۳.
- ۸- رجوع کنید به؛ مقالات نوین، زیارت اربعین، ص ۲۹۳.
- ۹- زاد المعاد، ص ۴۰۲.
- ۱۰- عاشورا ریشه‌ها، انگیزه‌ها، رویدادها، پیامدها؛ ص ۶۳۴.
- ۱۱- الآثار الباقیه، ص ۳۳۱.
- ۱۲- زاد المعاد، ص ۴۰۲.
- ۱۳- عاشورا ریشه‌ها، انگیزه‌ها، رویدادها، پیامدها؛ ص ۶۳۴.
- ۱۴- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار نمایندگان هیأت‌های دانشجویی اعزام پیاده‌روی اربعین حسینی، ۱۳۹۱/۰۶/۱۰.
- ۱۵- همان، ص ۱۶.
- ۱۶- همان، ص ۱۷.
- ۱۷- همان، ص ۲۰.
- ۱۸- همان، ص ۱۹.
- ۱۹- همان، ص ۲۱.
- ۲۰- همان، ص ۲۲.
- ۲۱- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار اعضای ستاد اربعین، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۲۲- بیانات ایشان در دیدار با دانشجویان بسیجی دانشگاه‌های سراسر کشور، ۱۳۹۳/۰۹/۱۳.
- ۲۳- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار نمایندگان هیأت‌های دانشجویی اعزام پیاده‌روی اربعین حسینی، ۱۳۹۱/۰۶/۱۰.
- ۲۴- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار اعضای ستاد اربعین، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۲۵- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار مسئولان ستاد بازسازی عتبات عالیات و بنیاد فرهنگی خاتم الانبیا علیهم‌السلام، ۱۳۹۴/۰۸/۲۱.
- ۲۶- همان، ص ۲۸.
- ۲۷- بیانه حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی و صدور حکم جهاد در عراق علیه گروه‌های تروریستی تکفیری، ۱۳۹۳/۰۴/۰۲.
- ۲۸- همان، ص ۳۰.
- ۲۹- همان، ص ۳۰.
- ۳۰- همان، ص ۳۱.
- ۳۱- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار مسئولان ستاد بازسازی عتبات عالیات و بنیاد فرهنگی خاتم الانبیا علیهم‌السلام، ۱۳۹۴/۰۸/۲۱.
- ۳۲- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار اعضای ستاد اربعین، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۳۳- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی، حرم کربیه اهل بیت علیهم‌السلام، ۱۳۹۳/۰۹/۲۲.
- ۳۴- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار رییس و اعضای هیأت امنای مرکب حضرت معصومه علیه‌السلام، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۳۵- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار مسئولان ستاد بازسازی عتبات عالیات و بنیاد فرهنگی خاتم الانبیا علیهم‌السلام، ۱۳۹۲/۰۸/۲۱.
- ۳۶- همان، ص ۳۶.
- ۳۷- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار با اعضای ستاد اربعین، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۳۸- بیانات حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در دیدار رییس و اعضای هیأت امنای مرکب حضرت معصومه علیه‌السلام، ۱۳۹۴/۰۸/۲۴.
- ۳۹- همان، ص ۴۰.

جایگاه زیارت اربعین

در متون حدیثی و فقهی

حجت الاسلام والمسلمین محمدامین پورامینی

سیدالشهدا علیه السلام در این روز و مفاد زیارت اربعین اهمیت دارد و باید نه با نگاه صرفاً تاریخی، بلکه نگاهی معرفت‌شناسانه همراه باشد. زیارت اربعین به قدری در پاسداشت مقام سیدالشهدا علیه السلام تأثیر داشته که زیارت اربعین که ابتدا به چند ده نفر محدود می‌شد، امروزه به حضور میلیونی زائران حسینی در کربلا تبدیل شده است. این نوشتار، ضمن آوردن زیارت اربعین، به جنبه‌های تاریخی و اعتقادی این زیارت نزد شیعیان پرداخته است.

در احادیث فراوانی از امامان معصوم علیهم السلام به زیارت اربعین سفارش و به زمان و مکان استحباب بیشتر این زیارت، اشاره شده است؛ به طوری که در مناسبت‌های گوناگون به آن ترغیب و در حدیثی، یکی از نشانه‌های مؤمن شمرده شده است. این سفارش‌های مؤکد از آن‌روست که پیش از شهادت امام حسین علیه السلام به هیچ‌روی اربعین جلوه‌ای نداشته و اهل بیت علیهم السلام خواسته‌اند به بهانه‌های گوناگون، از جمله با تأکید بر زیارت اربعین، نام و یاد آن حضرت زنده نگه داشته شود. در بحث اربعین، اصل زیارت

نفر محدود می‌شد، امروزه به حضور میلیونی زائران تبدیل شده است.

این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که حتی اگر جابر اربعین مستحب بود؛ گرچه جابر هم یقیناً آمده است؛ چون مفاد زیارت جابر بسیار والاست و معارف عالی دارد و از این رو سعی کرد تا خود را در اربعین به کربلا برساند. پس زیارت اربعین و استحباب زیارت سیدالشهدا علیه السلام در روز اربعین ثابت است و بلکه به تعبیر دقیق شیخ حر عاملی شدت استحباب زیارت آن حضرت در روز اربعین ثابت است.

پس در روز اربعین دو جنبه هست: یکی اصل استحباب زیارت سیدالشهدا علیه السلام در این روز که دستور ائمه هدی است، و جنبه دیگر این است که جناب جابر در این روز موفق شد با عطیه به کربلا آید و به زیارت آن حضرت بشتابد.

منبع: مجله، فرهنگ زیارت، شماره ۱۹ و ۲۰

پی‌نوشت‌ها

- المحاسن، ص ۴۲۰؛ الإيام الشامیه من عمر النهضة الحسينیه، ص ۴۶۷.
- قاضی نعمان مصری، دعوات الاسلام، ج ۱، ص ۲۲۷.
- محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۱۱۷؛ شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۱۱۵، ح.
- ابن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ج ۲۰۹، ص ۲۹۸.
- محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۲، ح ۱۶.
- کامل‌الزیارات، ج ۲۰۸، ص ۲۹۷ و ص ۲۱۰، ح ۳۱.
- سید بن طاووس، کشف الغمه، ج ۳، ص ۱۱۲؛ بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۲۵۷.
- کامل‌الزیارات، ج ۱۶ و ۱۲۷.
- وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۴۲۸-۴۴۲.
- همان، ج ۱۴، ص ۴۵۸.
- همان، ص ۴۵۹-۴۷۹.
- همان، ص ۴۷۸، باب ۵۶ کتاب الحج ابواب مزار و مایناسبه.
- همان، ص ۴۷۸، ح ۱۹۶۴۳.
- همان، ص ۴۷۸، ح ۱۹۶۴۴.
- همان، ص ۴۷۸، ح ۱۹۶۴۵.
- شیخ مفید، المزار، ص ۵۲.
- شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۵۲، ح ۲۰۱.
- شیخ طوسی، مصباح‌المتجهج، ج ۲، ص ۷۸۸.
- المزار، ص ۵۲.
- تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۵۲، باب ۱۶ فضل زیارت.
- مصباح‌المتجهج، ج ۲، ص ۷۸۸.
- وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۴۷۸-۱۹۶۴۵.
- مصباح‌المتجهج، ج ۲، ص ۷۸۸.
- سید بن طاووس، اقبال الاعمال، ج ۳، ص ۱۰۰.
- علامه حلی، منتهی‌المطلب، جلد ۱۳، ص ۲۹۵.
- المزار، ص ۱۸۷.
- تقی‌الدین ابراهیم کفعمی، البلد الامین، ص ۲۷۴.
- تقی‌الدین ابراهیم کفعمی، المصباح، ص ۳۸۲.
- محمدتقی مجلسی، روضه‌المتقین، ج ۵، ص ۳۸۹.
- بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۳۲۹، باب ۲۵.
- محمدباقر مجلسی، ملاذ الاخیار فی فهم تهذیب الاخیار، ج ۹، ص ۱۲۵.

شیخ مفید در کتاب مزار، «فضل زیارت اربعین» دارد که این را بعد از «فضل زیارت امام حسین علیه السلام در روز عاشورا» قرار داده است و به همین حدیث امام حسن عسکری علیه السلام تمسک می‌کند.^{۱۱} شیخ طوسی نیز در کتاب «تهذیب الاحکام» به همین روایت تمسک می‌کند و در ضمن فضایل زیارت امام حسین علیه السلام همین روایت را می‌آورد.^{۱۲}

همچنین شیخ طوسی در «مصباح‌المتجهج» می‌فرماید: «وینتخب زیارتیه فیه و هی زیارت الاربیین» بعد هم همین روایت امام حسن عسکری علیه السلام را بیان می‌کند^{۱۳} و سپس روایتی از امام صادق علیه السلام در کیفیت زیارت دارد که در وسائل به آن اشاره می‌کند و همه خبر و زیارت را نمی‌آورد و فقط یک جمله‌اش را می‌آورد: «السلام علی ولی الله و حبیبه...» اما در مصباح کامل آمده است. در آن‌جا دارد که در روز اربعین و در وقت ارتفاع نهار بگو:

«السَّلَامُ عَلٰی وَلِیِّ اللَّهِ وَحَبِیبِهِ، السَّلَامُ عَلٰی خَلِیْلِ اللَّهِ وَتَجَبِیهِ، السَّلَامُ عَلٰی صَفِّی اللَّهِ وَآئِنِّ صَفِیهِ، السَّلَامُ عَلٰی الْحُسَیْنِ الْمَطْلُومِ الشَّهِیدِ، السَّلَامُ عَلٰی اَسْرِی الْکَرِیْمَاتِ، وَقَتْلِی الْعُقَرَاتِ...»^{۱۴}

این زیارت مخصوص سیدالشهداء علیهم السلام در روز اربعین و معروف به «زیارت اربعین» است. سید بن طاووس نیز در «اقبال‌الاعمال» فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام در روز بیستم ماه صفر را بیان کرده و به همان حدیث معروف امام حسن عسکری علیه السلام تمسک می‌کند.^{۱۵} علامه حلی نیز در «منتهی‌المطلب» می‌نویسد: «و تستحب زیارتیه یوم الاربیین من مقلته و هو العشرون من صفر» بعد هم همین روایت علامات المؤمن خمس را بیان می‌کند.^{۱۶}

شاهد اول در کتاب مزار می‌گوید: «ومنها زیارة الاربیین و یوم هو العشرون من صفر»^{۱۷} و کفعمی در دو کتابش «البلد الامین» و «ملاذ الاخیار» خود همین مطلب را آورده است. در «البلد الامین» می‌نویسد: «یستحب بالعشرین منه زیارة الحسن علیه السلام و هی زیارة الاربیین»^{۱۸} و در مصباح نیز همین مطلب را آورده است.^{۱۹}

علامه محمدتقی مجلسی (مجلسی اول) در «روضه‌المتقین» در فضل زیارت سیدالشهدا علیه السلام در روز اربعین به همین حدیث امام حسن عسکری علیه السلام تمسک می‌کند.^{۲۰}

محمدباقر مجلسی صاحب بحار الانوار نیز در دو کتاب «بحار الانوار» و «ملاذ الاخیار» نیز چنین آورده است. در بحار الانوار زیارت اربعین را مطرح و تمسک به همین روایت امام عسکری علیه السلام دارد^{۲۱} و در ملاذ الاخیار (که شرح بر کتاب تهذیب الاحکام است) نیز چنین آورده است.^{۲۲} این که مقصود از زیارت اربعین، خصوص زیارت امام حسین علیه السلام در روز اربعین است، به سبب شواهد متعددی از بیان علما از زمان شیخ مفید و شیخ طوسی تا زمان سید بن طاووس و بعد علامه حلی، شهید اول، کفعمی، شیخ حر عاملی، مجلسی اول و دوم است که همین معنا اربعین طبق فرمایش حضرت امام حسن عسکری علیه السلام از جمله علامت‌های مؤمن شمرده شده است. بنابراین شاید بتوان گفت که پیش از شهادت سیدالشهدا علیه السلام اصلاً اربعین جلوه‌ای نداشته است. اربعین به معنای پاسداشت چهلمین روز حماسه کربلا و شهادت سیدالشهدا علیه السلام و یارانش مطرح شد و دشمنان هیچ‌گاه نتوانستند آن را از بین ببرند؛ به گونه‌ای که زیارت اربعین که ابتدا به چند ده

ذکر شده است^{۲۳} که در این بخش، تنها به مناسبت‌ها و ابواب آن در مسائل اشاره می‌کنیم:

استحباب تکرار زیارة الحسنین علیهم السلام؛ استحباب زیارة النساء؛ کراهة ترک زیارت الحسنین علیهم السلام؛ استحباب المشی الی زیارة الحسنین علیهم السلام؛ باب استحباب الاستنابة فی زیارت الحسنین علیهم السلام.

• زیارت سیدالشهدا

در مناسبت‌ها و حالات گوناگون

(یعنی حتی اگر ناگزیر از بیمودن دریا با کشتی باشید، باز زیارت سیدالشهدا علیه السلام مستحب است). یا در مناسبت‌ها و زمان‌های خاص^{۲۴} مانند: استحباب زیارت الحسنین علیهم السلام لیلۀ عرفه؛ فی اول رجب؛ فی النصف من شعبان؛ لیلۀ النصف من شعبان بکربلا؛ استحباب زیارت الحسنین علیهم السلام لیلۀ القدر؛ لیلۀ الفطر؛ لیلۀ عاشورا؛ یوم الاربیین؛ استحباب زیارت الحسنین علیهم السلام کل لیلۀ جمعة. اما در خصوص روز اربعین در جلد ۱۴ وسائل الشیعه^{۲۵}

این باب را می‌یابیم: «باب تأکد استحباب زیارت الحسنین علیهم السلام یوم الاربیین من مقلته و هو یوم العشرین من صفر». تأکد استحباب را که در این جا مطرح است، با آوردن روایاتی بیان می‌کند. روایت اول از امام حسن عسکری علیه السلام است که فرمود: «علامات المؤمن خمس، صلاة الخمسین، و زیارت الاربیین، والتختم فی الیمین، و تغیر الجبین، و الجهر بسم الله الرحمن الرحیم»^{۲۶} نشانه‌های انسان مؤمن پنج تاست: پنجاه رکعت نماز روزه (نمازهای واجب و نافله)، زیارت اربعین، انگشتر به دست راست کردن، پیشانی بر خاک نهادن و بسم الله الرحمن الرحیم را بلند گفتن.

این روایت گرچه مرسل است، ولی بنابر تسامح در ادله سنن و احادیث من بلغ در بحث مستحبات، مرسل بودن خیر، ضرری نمی‌رساند و مشکلی ایجاد نمی‌کند.

سپس روایت صفوان جمال را از امام صادق علیه السلام نقل کردیم و کیفیت زیارت اربعین را بیان می‌کند^{۲۷} و بعد مطلبی است که از «مصباح‌المتجهج» شیخ نقل می‌کند.^{۲۸} فتوای صاحب وسائل در تیترا ابواب کتابش معلوم می‌شود و از اول تا آخر وسائل این گونه است. در این‌جا فتوایش این‌طور است: «باب تأکد استحباب زیارت الحسنین علیهم السلام یوم الاربیین».

این فضیلت زیارت اربعین از قدیم در کتاب‌های روایی مطرح بوده و همه‌جا در اهمیت و فضیلت زیارت اربعین امام حسین علیه السلام به همین روایت امام حسن عسکری علیه السلام است که اصل آن در مزار شیخ مفید^{۲۹} و دو کتاب شیخ طوسی (یعنی تهذیب الاحکام^{۳۰} و مصباح‌المتجهج^{۳۱}) است، تمسک کرده‌اند.

اربعین یک نگاه تاریخی صرف نیست؛ بلکه به صورتی مؤثق و گسترده، نگاهی معرفت‌شناسانه است. ما نمی‌خواهیم به صورت صرفاً تاریخی به موضوع اربعین بپردازیم؛ بلکه با نگاهی معرفت‌شناسانه و با مراجعه به «زیارت اربعین» که سفارش اکید امام معصوم و حجت‌الخداس است و با دقت در مضامین بلند آن که از امام صادق علیه السلام نقل شده، به آن می‌پردازیم. به این اعتبار، شیعه هویت خود را نیز باید در اربعین جست‌وجو کند.

بحث اربعین ابعاد مختلفی دارد. یک بعد آن، اصل زیارت سیدالشهدا علیه السلام در این روز است. بعد دیگر، مفاد زیارت اربعین است؛ چه آن زیارتی که از امام صادق علیه السلام نقل شده و چه زیارت منقول از جابر و مخصوصاً زیارتی که از زبان امام علیه السلام است، ابعاد بسیار عمیقی را در قالب زیارت فرموده است.

اهل‌بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بر مصائب حضرت سیدالشهدا علیه السلام به مناسبت‌های گوناگون تأکید داشتند. بخشی از خطبه‌های حضرت زینب کبری و حضرت امام زین‌العابدین علیهم السلام در کوفه و شام بیان مظلومیت سیدالشهدا علیه السلام و در حقیقت، روضه‌خوانی است. بعد هم که اهل‌بیت در مدینه بودند، در آن جا هم مجلس عزای سیدالشهدا پیوسته ادامه داشت؛ به گونه‌ای که امام زین‌العابدین علیه السلام عزاداران را اطعام می‌کرد و سنت در نزد شیعیان به از ایشان به یادگار ماند. این مجلس عزای چندین سال به‌طور پیوسته ادامه داشت و یک سال آن، به صورت شبانه‌روزی بود و بنا نقلی دیگر تا سه سال بعد از واقعه عاشورا این مجلس عزای مدینه برگزار می‌شد.^{۳۲} پس از ایشان، امام باقر علیه السلام وصیت کردند که تا ده سال در منا روضه بخوانند.^{۳۳}

در دوره امام صادق علیه السلام فضا بازتر شد و حتی سرودن شعر و مرثی نیز تشویق می‌شد و شعر نقش مهمی در ماندگاری واقعه کربلا و تحریک عواطف دارد. لذا حضرت افرادی مانند ابوعماره منشد^{۳۴} جعفر بن عفان^{۳۵} و ابوهارون مکفوف^{۳۶} را تشویق می‌کند که برای حضرت اباعبدالله علیه السلام شعر بسرایند. در زمان امام رضا علیه السلام هم می‌بینیم که شاعرانی مانند مثل دعبل خزاعی^{۳۷} برای سرودن اشعار عاشورایی مورد توجه حضرت قرار گرفتند. همچنین استمرار اقامه مجالس عزای در خانه‌ها و بیان فضیلت شعر گفتن در زبانی ابی‌عبدالله علیه السلام و رفتن به زیارت آن حضرت در هر شرایط و در مناسبت‌های گوناگون و ترغیب به زیارت اربعین از ویژگی‌های این دوران است.

عنوان «زیارت اربعین» به زمان امام صادق علیه السلام بازمی‌گردد و عجیب این است که با وجود بیم و ترس از حکومت جائز، مردم از امام سؤال می‌کردند که با وجود ترس از خبرچینان و عوامل حکومت، آیا به زیارت حضرت سیدالشهدا برویم؟ و حضرت می‌فرمودند که بروید.^{۳۸} این در حالی است که فقهایی شیعه در مسئله حج، یکی از شرایط استطاعت را «تخلیه سرب» بیان فرموده‌اند؛ یعنی باید امنیت باشد و اگر امنیت نباشد، استطاعت محقق نیست؛ اما در مورد زیارت سیدالشهدا علیه السلام حتی با نبود امنیت نیز مردم را ترغیب به زیارت می‌کردند.

از این گذشته، به مناسبت‌های مختلف نیز ترغیب به زیارت آن حضرت شده است. در جلد ۱۴ وسائل الشیعه، در آخر کتاب حج، مناسبت‌های زیارتی سیدالشهدا علیه السلام

حضرت زینب علیه السلام

منادی حماسه عاشورا تا اربعین

به مناسبت ایام اربعین حسینی و نقش حماسه‌آفرین عقیده بنی‌هاشم حضرت زینب کبری علیه السلام در مواجهه با دشمن

حجت‌الاسلام مصطفی محبوب زاده

• برفراز قلعه استقامت

کم کم به پایان ایام پر از غم و درد و ماتم اهل‌بیت سیدالشهدا علیه السلام نزدیک می‌شویم و کاروان در مسیر بازگشت به کربلا و مدینه است!

در اینکه کاروان دقیقاً چه روزی از شام خارج می‌شود اختلاف نظرهایی وجود دارد؛ اما در مورد چگونگی خروج تمام مقاتل هم نظرنده که این کاروان هیچ شباهتی به کاروان چند روز پیش-که در زیر آماج طعنه‌ها و توهین‌ها و با نهایت شکستگی به شام وارد شد- ندارد!

کاروان می‌رود اما هنوز طنین صدای با صلاحیت عقیده بنی‌هاشم حضرت زینب کبری علیه السلام به گوش می‌رسد که در حضور آن همه سفیر و وزیر و خادم و حشم، شکوه پوشالی یزید را در هم می‌شکند که:

مهلا مهلا، انسبت قول الله عزوجل: ﴿وَلَا یُخَسِّرُ الَّذِیْنَ کَفَرُوا اَلَمَّا تُمَلِیْ لَهُمْ حَیْرٌ لِأَنفُسِهِمْ﴾ «اَلَمَّا تُمَلِیْ لَهُمْ لَیْزًا دَاوِا اِثْمًا﴾ وَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ^۱

آرام باش، آهسته‌تر. آیا فراموش کرده‌ای قول خداوند متعال را^۲ گمان نکنند آنان که کافر گشته‌اند این‌که ما آنها را مهلت می‌دهیم به نفع و خیر آنان است، بلکه ایشان را مهلت می‌دهیم تا گناه بیشتر کنند و آنان را عذابی باشد دردناک.

با شجاعت و فصاحت حیدری‌اش، بدون ذره‌ای ترس و تزلزل، بیزید را «ابن‌الطغاة» می‌خواند و عدل و انصافش را زیر سؤال می‌برد: اَمِنْ الْعَدْلِ یَا اَبْنَی الطُّغَاةِ تُخَدِّیْرُكَ حَزْرَاتُكَ وَاِمَاءُكَ وَ سَوَّكَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ وَ سَبَّآتَا...؟!^۳

آیا این از عدالت است، ای فرزند برذگان آزاد شده [برذگان آزاد شده رسول خدا صلی الله علیه و آله]، که تو، زنان و کنیزگان خود را پشت پرده نگهداری ولی دختران رسول خدا صلی الله علیه و آله اسیر باشند؟^۴ و این شجاعت و اقتدار اسطوره صبر و مقاومت، زینب کبری علیه السلام است که در تاریخ می‌ماند و الگویی می‌شود برای تمام انسان‌ها و به ویژه زنان آزاده تاریخ.

امروز می‌بینیم زن فلسطینی را که زینب‌وار بر روی خرابه‌ها و پیکر غرق به خون عزیزانش می‌ایستد و نوای توحید سر می‌دهد، او نیز از حضرت زینب آموخته و می‌داند وعده خداوند حق است و خداوند در کمین مستحکاران نشسته است:

﴿يَوْمَ يَنذُرُی الْمُنَادِی اَللَّعْنَةُ لِلَّهِ عَلَی الظَّالِمِیْنَ﴾^۵

کار به جایی می‌رسد که بیزید تمام این واقعه را به گردن عبیدالله می‌اندازد تا خود را رها کند...!

و خیلی زود و ناگزیر دستور بازگشت کاروان را صادر می‌کند، اما این بار نه بر شتران بی‌جهاز و در غل و زنجیر که سربلند و پیروز و در نهایت عزت و عظمت...!

هر چند همچنان دردمند و مصیبت زده؛ آخر داغ غم مولایش حسین علیه السلام را مگر می‌شود از یاد برد؟! اصلاً نازه این جاست که زینب علیه السلام می‌تواند یک دل سیر برای حسینش بگرید، پس امیر قافله را صدا می‌کند و می‌گوید:

ما را از مسیر کربلا بپریید....

پی‌نوشت‌ها

- آل‌عمران، ۱۷۸؛
- خطبه حضرت زینب، بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۱۳۴؛
- العوامل، امام حسین علیه السلام، عبدالله بحرانی، ص ۲۲۵.

اشتراک افق حوزه

۰۲۵ - ۳۲۹۰۰۵۳۶
۰۹۱۹۶۹۱۴۴۵۰

اگر امامان در عصر ما حضور داشتند، در جناح‌بندی‌های سیاسی در کدام جهت بودند؟ در مسائل بین‌المللی چه موضعی داشتند؟ با استکبار جهانی و صهیونیسم بین‌الملل و گروه‌های تکفیری و حکومت‌های مزدور بیگانه و حاکمان وابسته به استکبار چه برخوردی داشتند و نسبت به مسائلی همچون فلسطین چه موضعی می‌گرفتند؟ شناخت ما از ائمه، موضع آنان را به ما نشان می‌دهد.

خط ائمه، امروز هم جلوه‌ها و نمادهایی دارد؛ همچنان که خط دشمنان‌شان نیز، در اشکال گوناگون ظهور و بروز دارد. این فراز زیارت، باز هم تأکیدی در تولّی و تبریّی است.

۱۴.دردوپایانی

پایان بخش زیارت، این فراز است: «صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكَ، وَعَلَىٰ أَرْوَاحِكَ وَأَجْسَادِكَ، وَشَاهِدِكَ وَعَثَائِكَ، وَظَاهِرِكَ وَبَاطِنِكَ. آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ». در این فراز، اولاً در احترام و بزرگداشت آنان، «صلوات خدا» را بر آنان خواستار شده‌ایم، که برتر از درودهای ما بندگان است. ثانیاً درودهای الهی را نسبت به همه آنان و همه جوانب حیات‌شان خواستار شده‌ایم؛ چه بر روح و جانشان، چه بر پیکرهای مطهرشان، چه بر آنان که هستند یا نیستند، چه ظاهر و چه باطن، که شامل امامان معصوم شهید علیهم‌السلام نیز می‌شود که آمده اند و رفته‌اند، هم بر امام عصر که هم «ظاهر» است (هرچند از دید ما غایب است) و هم «شاهد» است. (هرچند ما اورا نمی‌بینیم).

• نتیجه‌گیری

زیارت اربعین، نوعی «تجدید میثاق» با امام حسین علیه‌السلام و اهل بیت، و امامان معصوم علیهم‌السلام است. ابراز وفاداری نسبت به آنان و راه و مرامشان، ابراز عداوت و برائت نسبت به قاتلان و دشمنان آنان، تولّی و تبریّی، اعلام آمادگی برای جان‌فشانی در راه مقدّس آنان، بیان مواضع و همبستگی با خطّ نورانی اهل‌بیت پیامبر، تبعیّت و تسلیم و نصرت، شناخت چهره‌های حق و باطل و رهبران «نور» و «تار» و مسئله جهاد و شهادت و خطّ ایناگرگی در راه مکتب و عقیده، که دستاورد شناخت فلسفه عاشورا و قیام حسینی است.

این سرفصل‌ها در زیارت اربعین بازگویی می‌شود و زائر حسینی این باورها را از دل بر زبان جاری می‌کند، تا زمینه رسوخ قلبی و نمود اجتماعی آن فراهم آید.

توفیق الهی نصیبمان باد تا در اربعین حسینی، آن امام شهید را با این زیارت‌نامه زیبا و پرمعنا که آموزه حضرت صادق علیه‌السلام به شیعه است، در کنار حرم باصفایش زیارت و عرض ادب کنیم؛ آمین.

• پی‌نوشت

- رک: موسوعة زیارات المعصومین علیهم‌السلام، مؤسسه الامام الهادی علیه‌السلام، ج ۱۲، ص ۴۲۹.

هستند در نظر داشته باشند.

این روزها میلیون‌ها انسان مسیر نجف تا کربلا را طی می‌کنند. این مسیر باید زمینه‌رسیدن به راهی فزاین و برتر را فراهم کند و آن حرکت در سمت و سوی سبک زندگی حسینی است. این سبک زندگی؛ عزت‌آور، عدالت‌آور، حق‌طلبانه و اعتمادآفرین است. همگرایی اسلامی را به وجود می‌آورد و البته آزادی و مبارزه با ظلم را که ما در جهان اسلام بیش از هر چیز به آن نیاز داریم.

همچنین به یادآوریم که امام حسین علیه‌السلام می‌فرماید: من برای اصلاح در امت جدم خروج کرده و اراده به امر به معروف و نهی از منکر کرده‌ام و به راه و روش سیره جدم و پدرم علی بن ابیطالب علیه‌السلام حرکت کنم. این سخنان نیز مسئله و مسیر جامعه و گفتنمان اربعین را مشخص می‌کند. جامعه اسلامی باید به این سمت حرکت کرده تا جامعه قدتمند شود، امر به معروف و نهی از منکر کند و بکوشد تا جامعه به سمت و سوی ارزش‌ها و آرمان‌های مطلوب نبوی و علوی حرکت کند. طبیعی است که اربعین و گفتنمان اربعین می‌تواند برای جامعه اسلامی مسیرساز باشد و هم راه همگرایی و همدلی را در جامعه اسلامی به وجود بیاورد. زمینه‌های تقویت قدرت نرم در جهان اسلام به وجود می‌آورد؛ بعد تقویت همدلی و انسجام میان مسلمانان باشد و البته این امر را می‌توان از طریق دیپلماسی فرهنگی و رسانه‌ای، گفت‌وگو و تعامل با همه مسلمانان، تبیین و ترویج فرهنگ اربعین و حسینی بدور از دغدغه‌های فرقه‌ای مطرح کرد و زمینه‌های تعامل فکری میان همه مسلمانان را آهسته آهسته به وجود آورد.

منبع: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

• ۱۱. جایگاه والای امامت وائمه علیهم‌السلام

نقشی که امامان شیعه، از جمله سیدالشهدا علیهم‌السلام در جامعه اسلامی داشته‌اند، نقش هدایت، رعایت، اعانت و حفاظت از آیین و اهل‌ایمان بوده است. این خاندان، هم تکیه‌گاه مسلمانان، هم ستون اسلام و هم پناهگاه شیعه بودند. امام در این فقره از زیارت، یکی از دعائم دین، ارکان مسلمین و معقلّ مؤمنین به شمار آمده و با اوصافی چون: بَرّ، تقی، رضی، زکّی، هادی و مهدی معرفی شده است، که همه امامان چنین بوده‌اند؛ افزون بر این که امام حسین علیه‌السلام پدر بقیه امامان بعدی است. این از ویژگی‌های آن حضرت در روایات بیان شده که ائمه، از نسل اویند. این ویژگی‌ها، به خصوص حجت بودنشان «وَالْحِجَّةَ عَلِ اَهْلِ الدُّنْيَا» جایگاه رفیع آنان را در منظومه فکری و عملی و اجتماعی و سیاسی امت پیامبر نشان می‌دهد و تبعیت از این نشانه‌های هدایت را ضامن درستی راه و رسیدن به مقصد می‌داند.

• ۱۲. ایمان، تسلیم، تبعیّت

این سه عنصر، عوامل اصلی هدایت و سعادت در خطّ ائمه علیهم‌السلام است. ما شیعیان، به امامت آنان ایمان داریم «مؤمن بکم» و رجعت آنان در آخرالزمان را باور کرده‌ایم «وَيُؤَيَّلِيكُم مَّوْقِنًا» و با همه آیین‌ها و سنت‌های دینی آن را ابراز می‌کنیم و تسلیم و محض و تبعیت کامل نسبت به آنان داریم؛ چه در مرحله قبلی، چه در مرحله عملی: «وَقُلِّي لِقَلْبِكُمْ سِلْمًا، وَآثَرِي لِأَفْرَاقِكُمْ مَتَّعًا». این ایمان و تسلیم و تبعیّت، عنصر دیگری را می‌طلبد به نام «نصرت». همان‌گونه که یاران امام حسین علیه‌السلام در کربلا به او ایمان داشتند و تسلیم و فرمان و تابع حرکت امام بودند و با همه توان از آن حضرت دفاع کردند تا به فیض شهادت رسیدند، زائر حسینی در اربعین هم، همین مراتب و مراحل زیارت‌های دیگر، از جمله در همین زیارت اربعین، این تعبیر دیده می‌شود: «فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعٌ عُدُوكُمْ»؛ این یعنی داشتن موضع، اعلام موضع، پایداری بر سر موضع، همسو نشدن با دشمنان و حمایت از خطّ ائمه.

این که امروز یاری ما به این خاندان چگونه می‌تواند باشد، جای تأمل و سخن بسیار دارد. کدام عمل، در راستای مواضع ائمه به شمار می‌آید؟ امکانات قابل عرضه ما برای «نصرت» چیست؟ زیرا با فقط با شعار «گوش به فرمان تویم» مشکلی حل نمی‌شود.

• ۱۳. اعلام مواضع

در زیارت جامعه کبیره، زیارت عاشورا و زیارت‌های دیگر، از جمله در همین زیارت اربعین، این تعبیر دیده می‌شود: «فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعٌ عُدُوكُمْ»؛ این یعنی داشتن موضع، اعلام موضع، پایداری بر سر موضع، همسو نشدن با دشمنان و حمایت از خطّ ائمه.

این «معیت» و همراهی با ائمه چگونه است؟

شهادی کربلا را جدا از دودمان نبوت و آل‌الله معرفی کنند.

• ۸. حیات سعادت‌مندان

از سخنان امام حسین علیه‌السلام است که فرمود: «مَوْتُ فِي عَزِّ خَيْرًا مِنْ حَيَاةٍ فِي ذُلٍّ؛ مرگ عزتمندانه بهتر از زندگی ذلیلانه است.

در فراز دیگری از زیارت، از آن امام شهید به عنوان کسی یاد می‌شود که زندگی‌اش سعادت‌مندانانه «سَعَتْ سَعِيدًا» و مرگش ستوده و خدا پسند «مُضِيَّتْ حَمِيدًا» و شهادتش مظلومانه «مَظْلُومًا شَهِيدًا» بود.

خداوند هم وعده نصرت و عزت و حیات ابدی به کشتگان راه خدا و مجاهدان راه حق و هم وعده نابودی مستکبران و کیفر ظالمان را داده است؛ چه به سرعت و چه در زمانی طولانی؛ چه در دنیا و چه در آخرت. این است که زائر، بر حتمی بودن وعده‌های الهی در این موارد تأکید می‌کند: «وَأَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُجْرِمًا وَعَدْلٌ، وَمُتَّكِلٌ مِّنْ خَدْلِكَ».

• ۹. بی‌زاری از همفکران اهل ظلم

در فرهنگ دینی، هم‌جنایتکاران و ظالمان مطرود و ملعونند و هم کسانی که هرچند در ظاهر ساکت بوده‌اند و با جنایتکاران همکاری نداشته‌اند، ولی در دل و باطن به کار آنان راضی بوده‌اند، شریک جرم‌اند. این حقیقت، در زیارت‌های متعددی (از جمله زیارت عاشورا) آمده است. در این‌جا هم لعنت خدا بر کسانی است که امام را کشتند یا رانش، عریان کردن پیکر پاکش، بریدن سرش، بر نیزه کردن سر مطهرش، آتش زدن خیمه‌ها، اسب تاختن بر جسد مطهرش، غارت خیم، به اسیری گرفتن اهل‌بیت علیهم‌السلام و… همه در راه خدا بود و آن حضرت، با گفتن «الهی رضی بقضائک» خود را ساکنان در برابر فتنه و رضایت دهندگان قبلی به عمل دشمنان خدا و رسول، با آنان همسو و هم سرنویشت شمرده می‌شوند: «وَلَعَنَّ لِلَّهِ أُمَّةٌ سَمِعَتْ بِذَلِكِ قَرَضِيَّتْ بِهِ».

از این رو، شیعه زائر، موضع خود را شفاف و روشن بیان می‌کند و خود را در خطّ اولیای خدا و در مقابل دشمنان خدا و اهل‌بیت علیهم‌السلام اعلام می‌درد و خدا را هم بر این مولات و معادات، گواه می‌گیرد: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيٌّ لِّعَمِّ وَالِدِهِ، وَعَدُوٌّ لِّعَمِّ عَدَاةٍ». درخواست لعنت و عذاب خدا بر جنایتکاران عاشورا، روح معادات و تبریّی را می‌رساند و زائر را در خطّ دشمنی با دشمنان خدا و پیامبر، ثابت قدم تر می‌سازد.

• ۷. پیوند امام با خطّ رسالت

وقتی در زیارت امام حسین علیه‌السلام، پیامبر و امیرمؤمنان و خاندان نبوت و عصمت را می‌خوانیم، تأکیدی بر ارتباط آن شهید با این خاندان رفیع و نورانی است. در زیارت دیگر نیز چنین است که بر امام حسین علیه‌السلام به‌عنوان فرزند پیامبر، فرزند فاطمه علیها‌السلام، فرزند امیرمؤمنان علیه‌السلام، وارث انبیا علیهم‌السلام، امین خدا، فرزند امین خدا، فرزند وصی خدا، فرزند وصی پیامبر سلام می‌دهیم تا این پیوند را آشکار و علنی سازیم و این نکته، خنثی‌کننده توطئه دشمنان است که می‌کوشند

چهارده نکته ناب

از مضامین زیارت اربعین

استاد جواد محدثی

صدر اسلام بود– ترسیم می‌کند:

– فریب‌خوردگان دنیا: «عَرَفْتَهُ اللَّذْنِيَا»؛

– فروختن آخرت به بهای ناچیز دنیا: «وَشَرِي خَرْتَهُ»؛

– هواپرستی: «وَتَرَدَّتْ فِي هَوَاهُ»؛

– به خشم آوردن خدا و پیامبر و امام؛

– پی‌روی از منافقان و تفرقه افکنان و گنه کاران.

• ۵. جهاد تا شهادت

جهاد در راه خدا، همراه با صبر بر ادای تکلیف و اخلاص در مبارزه و ادامه جهاد تا مرز شهادت و حتی پس از شهادت، یعنی اسارت آزادی بخش آل‌الله، تضمین‌کننده حیات و بقای دین و خنثی‌کننده توطئه امویان ضد اسلام بود: «فَجَاهِدْهُ فَيَكُ صَابِرًا مُّخْتَبِئًا. حَتَّىٰ سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمَهُ، وَاشْتَبِخَ خَرِيْمَهُ».

احیای دین و مبارزه با بدعت‌های ضد اسلامی، قربانی و فدایی می‌خواهد. آن که گام در این راه می‌نهد، هم باید اهل جهاد باشد، هم صبر و مقاومت، هم اخلاص، هم آمادگی برای فدا کردن خون و تحمّل هتک حرمت‌ها نسبت به خودش و خانواده‌اش. امام، عزیز خدا و رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بود، اما در صحرائی سوزان به محاصره آن نامردان گرفتار شد. تشنگی خود و فرزندان و یارانش، عریان کردن پیکر پاکش، بریدن سرش، بر نیزه کردن سر مطهرش، آتش زدن خیمه‌ها، اسب

تاختن بر جسد مطهرش، غارت خیم، به اسیری گرفتن اهل‌بیت علیهم‌السلام و… همه در راه خدا بود و آن حضرت، با گفتن «الهی رضی بقضائک» خود را برای همه این مصائب آماده ساخته بود.
• ۶. لعن و تبریّی از دشمنان
در بسیاری از زیارت‌نامه‌ها، در کنار سلام به عنوان مولات و همسویی، «لعن» دشمنان هم دیده می‌شود که نشانه تبریّی از ظالمان و دشمنان اهل‌بیت علیهم‌السلام است. هم لعن زائر بر قاتلان و کافران و هم درخواست لعن الهی بر آنان که نمونه اش در این زیارت وارد شده است: «اللَّهُمَّ فَالْعَهْدُ لَعْنًا وَبِلَاءٌ». درخواست لعنت و عذاب خدا بر جنایتکاران عاشورا، روح معادات و تبریّی را می‌رساند و زائر را در خطّ دشمنی با دشمنان خدا و پیامبر، ثابت قدم تر می‌سازد.

• ۷. پیوند امام با خطّ رسالت

وقتی در زیارت امام حسین علیه‌السلام، پیامبر و امیرمؤمنان و خاندان نبوت و عصمت را می‌خوانیم، تأکیدی بر ارتباط آن شهید با این خاندان رفیع و نورانی است. در زیارت دیگر نیز چنین است که بر امام حسین علیه‌السلام به‌عنوان فرزند پیامبر، فرزند فاطمه علیها‌السلام، فرزند امیرمؤمنان علیه‌السلام، وارث انبیا علیهم‌السلام، امین خدا، فرزند امین خدا، فرزند وصی خدا، فرزند وصی پیامبر سلام می‌دهیم تا این پیوند را آشکار و علنی سازیم و این نکته، خنثی‌کننده توطئه دشمنان است که می‌کوشند

می‌شود که هر کدام، بعدی از ابعاد شخصیت سیدالشهدا علیه‌السلام را نشان می‌دهد. از آن حضرت، با عناوینی همچون ولی‌خدا، حبیب خدا، خلیل خدا، برگزیده خدا، شهید مظلوم، گرفتار زنج‌ها و مصیبت‌ها و کشته اشک‌ها یاد می‌شود: «... السّلام علی اسیر الکُزَیّاتِ وَقَتیل العَبْرَاتِ...».

پس از بیان این اوصاف و مقامات، زائر در پیشگاه خدا شهادت می‌دهد که آن امام شهید، ولیّ خدا و فرزند ولیّ خدا و صفی پروردگار و فرزند صفی خداست، تا این گواهی، عمق ایمان و باور زائر را نشان دهد و این اعتقادات را در جان او بنشاند.

• ۲. ویژگی‌های امام حسین علیه‌السلام

در فراز بعد، به برخی از اوصاف ویژه و کرامت‌ها و ارجمندی‌های آن امام شهید اشاره شده است.

از جمله این که:

آن حضرت، به کرامت الهی در سایه شهادت، نائل آمده است؛ آن حضرت، از سعادت ویژه‌ای که عنایت الهی است برخوردار است؛ طینت و سرشت او و ولادتش، پاک و پاکیزه و دور از هر آلودگی است؛ او یکی از سروران و یکی از رهبران و یکی از مدافعان حق و دین است؛ او، میراث‌دار خط انبیا و حجت الهی بر همه بندگان خداست.

• ۳. فلسفه قیام عاشورا

درباره نهضت عاشورا تحلیلی‌های گوناگونی ارائه می‌شود و اهداف مختلفی برای آن قیام خوین بیان شده است. آنچه در این زیارت‌نامه مطرح است، «هدف هدایت و نجات و بیداری امت» است. آن حضرت در دعوت مردم به راه خدا و ستّ پیامبر و احکام قرآن چنان عمل کرد که راه عذر و بهانه را بر همه بست و اتمام حجت نمود: «فَاعْتَزَّرْ فِي الدُّعَاءِ، وَتَمَحَّحِ النَّصْحَ».

گاهی بیداری جامعه و شکستن جوّ خفقان و مبارزه با بدعت‌ها و انحراف‌ها، «خون» می‌طلبد. امام، خون قلب خویش را در راه خدا نثار کرد: «وَبَدَّلَ مُهْجَتَهُ فَيَكُ»، با این هدف که مردم از جهالت و گمراهی درآورد و فضای حیرت و سرگشتگی را بشکند و تکلیف‌بندگان خدا را روشن کند: «لِيَسْتَنْبِقَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَخَيْرَةَ الصَّلَاةِ». درباره عبرت‌های عاشورا و جهل و بی‌بصیرتی مردم بسیار سخن می‌توان گفت. وضع جامعه به گونه‌ای شده بود که تنها خون مطهر فرزند رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌توانست انقلابی ایجاد کند و زلزله‌ای در ارکان حکومت اموی که بر پایه جهل مردم استوار بود، بیافکند.

• ۴. شناخت چهره مخالفان

چه کسانی، با چه ویژگی‌هایی و با چه اهدافی به جنگ با امام حسین علیه‌السلام آمدند و دست به آن جنایت عظیم زدند؟ هدفشان چه بود که جز با کشتن ثارالله به آن نمی‌رسیدند؟ در فراز بعدی، ویژگی‌های گروه‌های ائتلافی برضدّ ولیّ خدا را–که در حقیقت بروز بغض و کینه‌های دیرین‌شان از

زیارت اربعین که یکی از پنج علامت مؤمن شمرده می‌شود، تجدید میثاق با امام حسین علیه‌السلام و اهل‌بیت علیهم‌السلام است. هدف این زیارت، نشان دادن دوستی و وفاداری به راه این بزرگواران و اعلام آمادگی برای جان‌فشانی در این راه، ابراز دشمنی و برائت از قاتلان و دشمنان آنان، بیان مواضع و همبستگی با خط اهل‌بیت علیهم‌السلام، ابراز ایمان و تبعیت و تسلیم در برابر آن حضرت، شناخت چهره های حق و باطل و ترسیم سیمای امام حسین علیه‌السلام و ویژگی‌های ایشان و فلسفه نهضت عاشوراست. دقت و تدبیر در متن و محتوای زیارت اربعین، زائران و محبان سیدالشهدا علیه‌السلام را از معارف ناب و مفاهیم بلند آن بهره‌مند می‌کند. این مقاله مضامین و محورهای اصلی این زیارت را در چهارده بند ترسیم کرده که با ترسیم سیمای امام حسین علیه‌السلام آغاز می‌شود و با درخواست صلوات خدا و درودهای پروردگار به آن حضرت و خاندان پاکش پایان می‌یابد.

در حدیث معروف امام حسن عسکری علیه‌السلام «زیارت اربعین»، یکی از پنج علامت مؤمن شمرده شده است؛ چه بر سرتربت و مزار سیدالشهدا علیه‌السلام خوانده شود و چه از راه دور؛ بنابر آنچه به دست ما رسیده است. مهم، توجه به مفاهیم مطرح شده در این زیارت است. پیش از پرداختن به مضامین بلند این زیارت شریف، لازم است اشاره ای به سند آن کنیم.

متن زیارت اربعین را حضرت صادق علیه‌السلام به صفوان بن مهران (معروف به صفوان جمال) آموخته است و فرموده که این زیارت‌نامه را هنگامی که آفتاب روز اربعین برآمد و روز بلند شد، بخواند. این توصیه، اهمیّت این زیارت مأثور را می‌رساند.

حدیث را سید بن طاووس با سند خویش از صفوان روایت می‌کند. متن زیارت، در «اقبال الاعمال» سید بن طاووس، «المعارج الکبیر» محمد بن جعفر منهدی، «المصباح» کفعمی و «مصباح‌المتجهّد» شید طوسی آمده است. عالمه مجلسی هم در جلد ۹۸ بحارالانوار، به نقل از تهذیب شیخ طوسی آن را نقل کرده است. گرچه در بعضی کلمات، تفاوت‌های جزئی میان نقل‌ها دیده می‌شود، ولی کلیت آن ثابت و یکسان و معتبری می‌باشد^۱.

بنابراین شایسته است که در متن و محتوای «زیارت اربعین»، دقت و تدبّر شود، تا زائران و محبان سیدالشهدا علیه‌السلام از معارف ناب و مفاهیم بلند آن مستفیض شوند. محورهای عمده این زیارت‌نامه را می‌توان چنین برشمرد:

• ۱. ترسیم سیمای امام حسین علیه‌السلام

زیارت اربعین، همچون بسیاری از زیارت‌نامه‌های دیگر با «سلام» آغاز می‌شود که نشانه تولّی شیعی نسبت به اولیای دین است و مخاطب این سلام، با اوصاف و القابی یاد

هنگامی که از راهبردهای سیاسی اربعین صحبت می‌کنیم باید چند نکته را مورد توجه قرار دهیم. اول آنکه همه این تلاش‌ها و تکاپوهایی که در مراسم و آیین اربعین انجام می‌شود باید گامی باشد برای زنده نگه‌داشتن هدف قیام امام حسین علیه‌السلام.

در میان انبوه این رفت و آمدها فلسفه اصلی قیام که مبارزه با ظلم، نعدالتی و بدعت بود را نباید فراموش کنیم و اینکه جامعه اسلامی باید به سمت آرمان‌ها و ارزش‌های الهی و انسانی حرکت کند. از سوی دیگر به یاد داشته باشیم که اربعین باید زمینه‌های فکر و اندیشه و تأمل هر چه بیشتر در پرتو شناخت فلسفه قیام امام حسین علیه‌السلام را فراهم کند. البته امام حسین علیه‌السلام به انحراف و گمراهی در زمان خود هشدار داده بود و دینداری آن دوران را آسیب‌شناسی کرده بود. آن حضرت علیه‌السلام خطاب به همه جوامع بشری و البته مسلمانان می‌فرماید که آیا نمی‌بینید به حق عمل نمی‌شود و از باطل دست بر نمی‌دارند؟ «لَا تَزُوْنُ اَنَّ الْحَقَّ لِإِعْمَلْ بِهِ، وَ اَنَّ الْبَاطِلَ لِإِيْتِنَاهِي عَنْهُ». بعد از آن امام علیه‌السلام می‌فرماید در این شرایط، مؤمن حق دارد به مرگ و دیدار خدای متعال مشتاق گردد. سپس امام علیه‌السلام آن جمله مشهور را می‌فرماید که «إِنِّي لَا أَرَى النُّمُوْتَ إِلَّا سَعَادَةً وَلَا الْحَيَاةَ مَعَ الظَّالِمِينَ إِلَّا بَرْمًا»؛ به راستی که من مرگ را جز سعادت نمی‌دانم و زندگی با ستمکاران را جز مالت و سرزنش.

سیدالشهدا علیه‌السلام در ادامه می‌فرماید: «إِنَّ اللَّئَاسَ عَيْبِدُ الدُّنْيَا وَالَّذِينَ لَعَنَ عَلَيَّ أَلْبَسْتِيْهِمْ يَخُوْطُوْنَ مَا دَرَّتْ مَعَايِشُهُمْ فَإِذَا مَحْضُوا بِأَبْنَائِهِمْ قَلَّ الدُّنْيَاوْنَ» یعنی «مردم بندهٔ دنیابند و دین لقلقه زبانشان است و تا وقتی زندگی‌هاشان بر محور دین بگردد، در پی آند، اما وقتی که به بلا و گرفتاری دچار و